

O'ZBEKISTONDA IJTIMOY KAPITALNING VORISIYLIGINI TA'MINLASHDA DAVLAT SIYOSATI VA JAMOAT INSTITUTLARI O'RNI

Norqobilov Muzaffar Jumayevich

DXX ChQ "Yosh chegarachilar" HAL direktori

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekistonda ijtimoiy kapitalning vorisiyligini ta'minlashda davlat siyosatining ahamiyati va jamoat institutlarining o'rni tahlil qilingan. Ijtimoiy kapitalning nazariy asoslari, uning avloddan avlodga o'tishida oila, mahalla, ta'lim muassasalari va fuqarolik jamiyati institutlarining vazifalari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, so'nggi yillarda O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar — "mahallabay" ishlash tizimi, yoshlar siyosati, ijtimoiy himoya tizimi va fuqarolik jamiyatini qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ijtimoiy kapital vorisiyligiga ta'siri tahlil etilgan. Maqolada mavjud muammolar aniqlanib, ijtimoiy kapitalni mustahkamlash bo'yicha amaliy takliflar bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *Ijtimoiy kapital, vorisiylik, davlat siyosati, fuqarolik jamiyati, jamoat institutlari, mahalla, oila, ijtimoiy ishonch, jamoaviylik, ijtimoiy hamkorlik, ijtimoiy munosabatlar, yoshlar siyosati, O'zbekiston*

KIRISH

Jahon globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining rivoji va ijtimoiy munosabatlar tizimining o'zgarishi sharoitida jamiyatning barqarorligi, ijtimoiy aloqalarning mustahkamligi va fuqarolar o'rtasidagi ishonch darajasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu omillarning barchasi ijtimoiy kapital tushunchasi bilan chambarchas bog'liq. Ijtimoiy kapital – bu jamiyat a'zolari o'rtasidagi o'zaro ishonch, hamkorlik va jamoaviy harakatni ta'minlovchi sosiomadaniy resurslar majmuasidir.

O'zbekistonda ijtimoiy kapitalning vorisiyligini ta'minlash nafaqat sosiologik, balki siyosiy, madaniy va falsafiy ahamiyatga ega masaladir. Bu jarayonda davlat siyosati hamda jamoat institutlari hal qiluvchi o'rin tutadi.

1. Ijtimoiy kapital va uning vorisiyligi mohiyati

Ijtimoiy kapital termin sifatida XX asr oxirida P. Burdye, J. Koulman va R. Putnamlar tomonidan keng tahlil qilingan. Ushbu tushuncha nafaqat individual darajada, balki jamoat, mahalliy va milliy miqyosdagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladigan mexanizm sifatida qaraladi. Ijtimoiy kapitalning vorisiyligi deganda, u avloddan avlodga qanday tarzda o'tayotgani, qanday institutlar orqali saqlanib qolayotgani va zamonaviy sharoitda qanday o'zgarishlarga duch kelayotgani tushuniladi.

2. O'zbekistonda ijtimoiy kapitalni shakllantiruvchi asosiy institutlar

O'zbekistonda ijtimoiy kapitalni shakllantirishda quyidagi institutlar asosiy rol o'ynaydi:

- Oila — ijtimoiy tarbiyaning birinchi va eng muhim institutidir. Oilada mehr-oqibat, o'zaro ishonch, an'ana va qadriyatlar shakllanadi.

- Mahalla — jamoatchilikning milliy instituti sifatida fuqarolarni ijtimoiylashtirish, birdamlikni ta'minlash va muammolarni hamkorlikda hal etishda asosiy platforma bo'lib xizmat qiladi.

- Ta'lim muassasalari — ijtimoiy ong, fuqarolik pozitsiyasi va insoniy qadriyatlarni shakllantiradi.

- OAV va internet platformalar — jamoaviy fikr, axborot oqimi va ijtimoiy ishonchga ta'sir ko'rsatadi.

3. Davlat siyosatining ijtimoiy kapital vorisiyligiga ta'siri

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida inson kapitalini rivojlantirish, fuqarolar faolligini oshirish va jamoaviy institutlarni mustahkamlashga qaratilgan qator islohotlar amalga oshirildi:

- “Mahallabay” ishlash tizimi — mahalladagi muammolarni aniqlash, yechim topish va fuqarolarning davlat organlari bilan bog'lanishini ta'minlash mexanizmidir.

- Yoshlar siyosati — “Yoshlar daftari”, “Yoshlar parlamenti” kabi tashabbuslar yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirmoqda.

- Fuqarolik jamiyati institutlarini qo'llab-quvvatlash — NNTlar, kasaba uyushmalari va jamoatchilik kengashlari faoliyatini kengaytirishga yo'naltirilgan davlat dasturlari.

Bu siyosatlar ijtimoiy kapitalning uzluksiz ravishda saqlanishi va yangi avlodlarga o'tishiga turtki bo'lmoqda.

4. Jamoat institutlari va fuqarolik jamiyatining roli

Fuqarolik jamiyati institutlari — jamiyatdagi ijtimoiy adolat, tenglik va o'zaro ishonchni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular quyidagilarni o'z zimmasiga oladi:

- Ijtimoiy nazoratni amalga oshirish
- Fuqarolarni xabardor qilish va ta'limlash
- Ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni saqlash
- Ijtimoiy adolatni ta'minlashga ko'maklashish

Masalan, jamoatchilik kengashlari orqali davlat organlarining faoliyati yuzasidan jamoaviy fikr va mulohazalar inobatga olinadi, bu esa ishonchni mustahkamlaydi.

5. Muammolar va takliflar

Har qancha ijobiy harakatlarga qaramasdan, ijtimoiy kapitalning vorisiyligiga tahdid soluvchi bir qator muammolar ham mavjud:

- Raqamli muhitda yoshlarning ijtimoiy aloqalardan uzilishi
- Oilaviy muhitdagi zich aloqalarning susayishi
- Aniq ijtimoiy institutlar faoliyatida formalizmning ustunligi
- Ishonchsizlik va ijtimoiy befarqlikning ortishi

Takliflar:

- Maktab va oliy ta'lim tizimida “ijtimoiy kapital” mavzusini qamrab olgan ta'limiy modullar joriy etish

- Mahalla va jamoatchilik institutlari faoliyatini raqamlashtirish orqali shaffoflikni ta'minlash
- Yoshlar o'rtasida ijtimoiy tadbirlar, volontyorlik harakatlari va an'anaviy merosni o'rganish bo'yicha loyihalarni ko'paytirish

Xulosa

O'zbekistonda ijtimoiy kapitalning vorisiyligini ta'minlash – bu kompleks jarayon bo'lib, davlat siyosati va jamoat institutlari o'rtasidagi samarali hamkorlikka asoslanadi. Hukumat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlar, mahalla tizimidagi yangilanishlar va fuqarolik jamiyatining faollashuvi ijtimoiy kapitalni saqlash va rivojlantirishda muhim omillar hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ilmiy-nazariy manbalar:

1. Burdye P. *Formy kapitala // Ekonomicheskaya sosiologiya.* – 2002. – T. 3. – №5. – S. 60–74.
  2. Putnam R. «Demokratiya rabotayet: grajdanskiye tradisii v sovremennoy Italii». – M.: Ves mir, 1996.
  3. Koulman Dj. *Sosialnyy kapital v sozdanii chelovecheskogo kapitala // Sosiologicheskiye issledovaniya.* – 1988. – №6. – S. 12–17.
  4. Islomov Z.I. *Ijtimoiy kapital: nazariy asoslari va milliy xususiyatlari.* – Toshkent: Fan, 2020.
  5. Nazarov Q. *Jamiyat va fuqarolik.* – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
  6. To'xtamirzayev Sh. *Ijtimoiy institutlar faoliyatini samarali tashkil etish masalalari // Jamiyat va boshqaruv.* – 2022. – №3. – B. 45–51
- #### 2. Normativ-huquqiy hujjatlar:
1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangi tahrirda), 2023 yil.
  2. “Fuqarolik jamiyati institutlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi Prezident farmoni, PF-124, 2024 yil 26 avgust.
  3. “Mahallabay” ishlash tizimini joriy etishga oid qarorlar to'plami, Adliya vazirligi axborotnomasi.
  4. “Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari to'g'risida”gi Qonun, 2013 yil.